

УДК 261.7

Г. В. Христокін
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії та політології
Університету державної фіскальної служби України

ФІЛОСОФІЯ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ТЕОЛОГІЇ

Існує чимало аспектів у проблемі зв'язку між філософією та християнською теологією, які вже стали предметом наукового аналізу. Добре дослідженими є проблеми історичної еволюції й специфіки різних форм християнської теології, питання взаємного впливу та залежності філософії й теології [1; 2; 3; 8; 9; 14; 20]. Але вкрай актуальним є аспект методологічного зв'язку між ними, а саме: чи можлива і як саме можлива філософія як методологія теології? Загальновідомо, що філософія часто виступає як методологія наук. Але чи може вона бути методологією теології як науки й теології загалом (адже не обов'язково, щоб теологія виступала наукою)? Як саме, в якій формі, якими засобами філософія становить методологічну основу теології? Це становить важливу філософську проблему, адже зрозуміти сутність теологічних учень без урахування їх методологічного підґрунтя неможливо.

Проблему методології християнської теології так чи інакше розглядали Б. Лонерган [10], Б. Михайлов [12], З. Тіменік [13], С. Хоружий [19], Ю. Чорноморець [17].

Метою дослідження є аналіз різноманіття використання філософії як методологічного підґрунтя в християнській теології. Аналіз місця, ролі та функцій теологічних методологій у християнській доктрині дає змогу краще зрозуміти сутність і форми її еволюції, в новому ракурсі простежити проблему співвідношення теології та філософії в християнстві. Зрештою, це дасть можливість скоректувати релігієзнавчі підходи до вивчення християнської філософії й теології. Наше завдання в статті полягає в тому, щоб комплексно підійти до аналізу цієї проблеми, враховуючи досвід сучасної православної теології та сучасної філософії релігії. На нашу думку, розгляд теми «філософія як методологічна основа теології» передбачає реалізацію таких завдань: з'ясування базових понять: «філософія», «теологія», «метод», «методологія»; визначення можливості філософії як методології; розкриття питання про природу філософської методології; встановлення, чи можлива філософська методологія в теології та чи можлива теологія без філософської методології; оцінювання методології теології через самооцінку теолога; з'ясування, які можливі та неможливі методології в теології; розкриття проблеми впливів на формування філософської методології в теології; осмислення того, як співвідносяться між собою методологія теології та концептуальний вплив у межах теології; констатація можливостей і обмежень використання філософської методології для теології; класифікація типів теологічних методологій.

Ми звикли до того, що філософія або протиставляється теології, або отожднюється з нею за різними ознаками. Насправді їх взаємозв'язок, який може мати найбільш різні форми, від повного прийняття до абсолютного заперечення, неодмінно передбачає внутрішню дотичність філософії й теології разом із можливістю їх повної автономії [19]. Це й становить специфіку їх взаємовідносин. Якою мірою поєднані і як пояснювані такі одночасні спорідненість і автономність? Для з'ясування цього питання необхідно пригадати, що ж таке філософія й теологія.

Філософія – це тип світоглядного знання, яке мислить і тлумачить найзагальніші, універсальні питання про сутність світу, про сенс людського життя, про можливість їх пізнання, про підстави їх буття; теоретичне, рефлексивне і критичне мислення про найзагальніші проблеми буття світу, людини, культури й Бога; певний спосіб життя – споглядальний і практичний, спрямований на досягнення мудрості. У такому найширшому сенсі філософія може розгля-

дати будь-які універсальні проблеми, серед яких важливе місце посідає проблема Бога – вищої істини, причини буття, ідеалу [2; 22].

Теологія – це тип світоглядного знання, яке формує уявлення про світ і людину виходячи з віри (чи інтуїції) в Бога; організований дискурс, вчення та система релігійних знань (уявлень), що пояснюють людину, світ і Бога; система практичних настанов, цінностей, норм, приписів, зорієнтованих на досягнення духовної довершеності; безпосереднє знання й розуміння Бога [1; 5; 8; 9; 12]. Загалом теологія – це «сукупність релігійних доктрин про сутність і діяльність Бога, побудована у формах ідеалістичного уможляду на основі текстів, що приймаються як божественне відкриття» [1, с. 32].

Навіть поверхове порівняння демонструє, що між філософією і теологією із самого початку немає принципової межі. Вони обидві постають як форми теорії та практики, спрямованої на осмислення універсальних і фундаментальних засад світу, людини й пояснення підстав їх існування та пізнання. Розмежувати філософію й теологію дуже складно й у глибині, адже теологія в найширшому сенсі є релігійно орієнтована філософія, а філософія передбачає певну філософську теологію [2; 8; 16].

Різниця між філософією й теологією виникає пізніше та може доходити до повного взаємного заперечення й критики. Сьогодні це два досить автономних утворення, різницю між якими можна простежити в їх предметах, завданнях, функціях, інституційних формах організації тощо. Ми свідомі цієї різниці, не можемо нехтувати нею, але маємо констатувати, що філософія й теологія за своєю сутністю є формами дискурсу про абсолютне, і тому вони часто взаємореферуються, перетинаються, взаємовпливають, доповнюють одна одну [16]. На нашу думку, усі відомі форми продуктивного чи агресивного діалогу між філософією й теологією зумовлені їх глибинною внутрішньою спорідненістю та одночасною функціональною відмінністю [20; 21].

Кожна людина, незалежно від того, вона теолог чи філософ, користується певним методом – способом досягнення певної мети, сукупністю прийомів чи операцій практичного й теоретичного засвоєння дійсності. Тобто *метод* – це шлях у дослідженні, спосіб пізнання та досягнення певного результату. Використання методів властиве для різних видів діяльності людини (інтелектуальної, релігійної, практичної), але їх безпосереднє вироблення й осмислення характерне саме для філософії, яка спеціально концентрується на рефлексивному і критичному мисленні. Найвище завдання і призначення філософії – мислити про мислення, робити предметом своєї уваги суб'єкт мислення, акти його свідомості, мову та її значення, категорії й способи пізнання. Отже, з усіх завдань найважливішим і найбільш фундаментальним для філософії є завдання методологічне. Теологія, як правило, не бачить свого прямого призначення в пошуку методологічного підґрунтя власним інтуїціям. Її головне завдання полягає в обґрунтуванні віри та релігійного досвіду, формуванні релігійного дискурсу й нарративу, тлумаченні одкровення, забезпеченні єдності віровчення. Але в найбільш розвинених формах теологія може й повинна розробляти власну методологію або запозичувати її з філософії [3; 8; 10; 17].

Так як основне завдання філософії полягає в осмисленні, аналізі, критиці та розробці основних категорій буття, пізнання, цінностей і діяльності людини, то в найширшому значенні філософія є основою й методологією будь-якого дискурсу, його самоосмисленням, його рефлексією та са-

мопізнанням. Саме в цьому сенсі філософія є основою науки, права, моралі, мистецтва, усіх форм культури й, зокрема, основою організованого дискурсу теології [13; 18; 21]. Тому, якщо виходити з того, що кожен організований дискурс (і передусім філософський і теологічний) має власну форму, структуру, зміст, функції, категорії, то кожен дискурс повинен мати і власну методологію – способи, методи, шляхи досягнення теоретичного і практичного знання для реалізації власних цілей і завдань. Методологія – це умова й основа дискурсу, а так як філософія є основою й умовою будь-якого дискурсу, а теологія – це різновид релігійного дискурсу, то філософія є методологічною основою теології.

Нагадаємо, що кожен філософський метод є виявом і вираженням певної універсальної здатності до пізнання, властивої всім людям, але більш чи менш поширеним у певній культурній ситуації. Тому варто розрізняти саму цю *здатність до осягнення дійсності* – універсальну для всіх людей, *метод* – певний утверджений спосіб пізнання, *методологію* – вчення про методи пізнання. Християнин як людина здатен до актів віри, аналізу, інтуїції, оцінювання, розсудку, тобто він користується здатностями мислити, вірити, переживати, розуміти тощо. І, відповідно, для нього природно пізнавати дійсність, релігійне одкровення чи текст, користуючись методами тлумачення, споглядання, аналізу. Але це не означає, що віруючий розробляє чи свідомо сповідує відповідні теорії фідейзму, герменевтики, феноменології, інтуїтивізму, емпіризму, раціоналізму. Повторимося, використання різноманітних, універсальних здатностей пізнання є природним і очевидним для віруючого. Уже ці здатності і є способами пізнання релігійної дійсності, а значить базовими, можливо, не до кінця відрефлектованими, але методами осягнення релігійної дійсності: Бога, одкровення, Писання, віровчення та переказу церкви. І вже із цих початкових здатностей і практик виростають відрефлектовані індивідуальні й церковні практики, підходи та більш складні методи. Хоча й вони не завжди усвідомлені й систематизовані самими теологічними традиціями. Шлях розвитку теології – шлях ускладнення її методів. Теологія має прийти до усвідомлення принципів своєї методології. Так було у Фоми, неотомістів, неоавгустиніанців, у неопатристичі та неортодоксі.

Окреслимо проблемне поле методології теології. Чи обов'язково теологія як «слово людини про Слово Бога» [1] повинна мати методологію? Зрозуміло, що доречно говорити про філософську методологію схоластики чи патристики, де чітко простежуються філософські впливи та запозичення. Але чи можна віднайти методологію в проповіді Христа, посланнях апостолів, діяннях і писаннях святих подвижників? На нашу думку, безумовно. Варто виходити з того припущення, що кожна теологія (особливо продумана) у своїй основі має певну сукупність способів осягнення свого предмета, які приймаються теологом усвідомлено або інтуїтивно. Тобто необхідно розмежовувати первинну, дорефлективну та власне філософсько-теоретичну методологію. Обидві наявні в релігійному дискурсі. Різниця між ними – в складності, продуманості, ступені їх концептуалізації. Так, для послань ап. Павла чи ап. Іоанна Богослова властиві концептуалізації більш значного теоретичного рівня складності порівняно з посланнями ап. Петра чи Іуди. Павло – перший із християн концептуалізує християнську звістку в стилі елінізованих равиністичних учень, а Йоанн викладає Євангеліє у формі, характерній для філонівських писань. Отже, вже в Новому Завіті ми зустрічаємо найбільш ранні й початкові, але приклади теоретичних концептів. А самі «нефілософські» тексти Апокаліпсису при більш уважному дослідженні постають складними символічними візіями, написаними в стилі пізньої юдейської апокаліптики. Так само і Євангелія не були прямою мовою Ісуса, а є результатом герменевтики ранньої церкви над його особистістю й усним Словом, що тлумачилися в контексті юдейських пророцтв [4; 6; 11]. У текстах апологетів узагалі перед нами постають освічені люди, які майстерно використовують аргументи проти античної мудрості. Отці церкви, у свою чергу, добре знали

тексти Платона та неоплатоніків і свідомо використовували їхні теоретичні схеми [11; 14]. Отже, починаючи з Біблії, ми зустрічаємо в християнстві приклади використання методології різного штибу й рівня складності. Отже, кожен теологічний дискурс має базові поняття (категорії), підходи, способи отримання знання, методи пізнання релігійної істини, структуру, систему значень і символів. І як будь-який дискурс, теологія не лише може, а й повинна, не може не мати певної методології у своїй основі [10; 12; 15]. Тобто наявність сукупності методів і вчень про методи (методології) в основі теології є реальним фактом і необхідністю.

Розвинена теологія без методів і методології неможлива. Навіть безпосереднє пізнання Бога чи споглядання духовного світу стає реальним у певний спосіб. Релігійні видіння, знання чи уявлення організуються в свідомості не хаотично, а в певному культурно-символічному порядку, відповідно до стандартів, прийнятих у соціумі до дискурсів і наративів. А колі релігійний суб'єкт починає словеслювати, оцінювати, викладати чи систематизувати свої знання-переживання, він обов'язково стикається з необхідністю вироблення чи використання певного методу. Відсутність методології в основі теології поступово руйнує останню, призводить до ризику переродження її в непрояснений досвід або догматизм [19]. Непродуманість методології рано чи пізно призводить до неможливості чи суттєвого спрощення тлумачень одкровення.

Уже самі по собі релігійні одкровення у своїй основі мають внутрішню раціональну структуру, логос, ідею, внутрішню логіку. Вираження одкровення мовою, його оформлення та вербалізація зумовлюють його структуризацію. Набуття одкровенням сталих форм означає набуття ним і сталих методів його засвоєння й передачі. Із ранніх і дорефлективних етапів сприйняття одкровення й до формування складних систем теології релігійний дискурс має відповідні методи релігійного пізнання. Абсолютно очевидно, що саме в методологічному сенсі філософія становить основу теології, саме як методологія теологічного дискурсу філософія визначає її категорії, структуру, аргументацію. Саме як методологія філософія визначає здатність теології до розробки власних положень, самоаналізу, рефлексії, критичної оцінки власних досягнень і недоліків. При цьому теологія (чи теолог) може як завгодно критично оцінювати філософію, але уникнути її не може. Адже намагання теолога мислити про себе, про власну віру чи передавати зміст віри й досвіду іншим, спроба порівнювати свою віру й духовний досвід із знанням і досвідом інших, з необхідністю зумовлюють використання певних методів пізнання і розробки методології. А для цього необхідне певне філософське зусилля.

Навіть коли теолог спирається на інтуїцію та одкровення й не піддає їх рефлексії, коли вірою визнає певну світоглядну картину, він водночас, хоча й не свідомо, приймає певну базову методологію. А якщо богослов приймає чи розробляє концептуальне вчення, він ще з більшою необхідністю використовує більш складну методологію – іманентну певній світоглядній картині, вірі й досвіду. Лише на початку вона може бути досить простою, наївною, навіть відверто агресивною щодо будь-якої теорії, але згодом простір для теорії стає все більшим, а разом із тим стає все продуманою і значущою філософія й, зокрема, методологія релігійного дискурсу.

Отже, критикувати і піддавати сумніву, оцінювати та аналізувати, полемізувати й погоджуватися – це важливі складові теоретичного, а разом із тим і філософського дискурсу. Одним словом, кожен теолог як тільки намагається продумано викладати й пояснювати свою віру, починає філософувати. Він приймає певні, як йому здається, очевидні інтуїції віри, досвіду, знання, істин віровчення як аксіоми та мислить, учить, тлумачить, пояснює, пише про Бога, світ і людину виходячи із цих аксіом. Чудово, якщо богослов усвідомлює зумовленість своїх інтуїцій, аксіом і світоглядних уявлень наявними чи попередніми теоріями та релігійними вченнями, історичною практикою, власною

інтелектуальною та загальною культурою, множиною культурних впливів. Але навіть якщо такого розуміння в теології немає, навіть тоді, коли він намагається бути вільним від будь-яких впливів і постулює чистоту своїх учень, він все одно є носієм певної філософії або філософує, відповідно, приймає за істинні певні методологічні принципи. Все сказане стосується всіх богословів, релігійних мислителів усіх епох і напрямів, від раціоналістів і містиків до протестантів і схоластів. Але усвідомити власні вихідні інтуїції та загальні світоглядні й теоретичні принципи вдається далеко не всім теологам. Це усвідомлення методології власної теології є надзавданням для богослова. Щоб здійснити це, він повинен перетворитися на філософа.

У теології можуть бути використані фактично всі філософські методології. Акцентування на розум як основу пізнання світу, людини й Бога актуалізує використання *раціональних* способів богопізнання. І, навпаки, категорична відмова від розуму як «служниці лукавого» активізує *іраціоналістичні* методології. Так, покладання на віру як світло й засіб пізнання істини започатковує можливість формування методології *фідейзму*. Опора на пряме богоосвячення й переживання священного задає підстави для *інтуїтивізму*. Причому богослов може робити більший акцент на інтелект (інтелектуальний інтуїтивізм) або на містику (містичний інтуїтивізм). Створення різноманітних тлумачень релігійних текстів, пошук нових значень і контекстів формують *релігійну герменевтику*. Використання містичного досвіду й переживань як засобів отримання релігійного знання породжують методологію *містичного емпіризму*. Нарешті, здатність споглядати очевидності світу, писань і внутрішнього досвіду є виявом методології *феноменології*. Не виключено можливості використання й діалектики, трансцендентальної аналітики, аналітичної філософії тощо. Зрозуміло, що в реальному теологічному дискурсі зустрічаються декілька методологій, що й робить ці вчення по-своєму оригінальними. Загалом базовими методологіями є герменевтична, феноменологічна, метафізична (ідеалістична, схоластична) та комунікативна [21]. Теології визначаються й відрізняються своїми методологіями. Важко назвати такий метод, який би не був використаним в історії теологічної думки. Видається, що найменш придатним для теології є скептицизм, адже він у принципі ставить під сумнів буття Бога та можливість його пізнання. Хоча і його використовували християнські апологети, коли критикували язичницьку культуру й релігію.

Наприклад, якщо перед нами профетична особистість, якій відкрилася істина Одкровення Бога і яка стверджує, що цю істину можна пізнати безпосередньо, тоді в основі такого підходу ми бачимо іраціоналістичні методології містичного емпіризму та містичного інтуїтивізму. Якщо теолог постійно посилається на авторитет священного Писання, вчить про можливість богопізнання через тлумачення Біблії, тоді він спирається на герменевтику й фідейзм. Якщо богослов розвиває концептуальні вчення, використовуючи філософські теорії разом із власними інтуїтивними прозріннями духовної реальності, тоді він є релігійним раціоналістом та інтуїтивістом.

На формування християнської теології та її методології впливали чисельні як зовнішні, так і внутрішні чинники. Існує чимало досліджень, у яких аналізуються філософські впливи на формування християнської теології [3; 10; 11; 14]. Серед них доведеними є впливи методології та концептуальних ідей платонізму, неоплатонізму, аристотелізму, кантіанства, аналітичної філософії тощо. Насправді ці впливи рідко можна звести до прямих, зовнішніх запозичень. Що стосується концептуальних впливів, то в більшості формування християнської теології було результатом творчого переосмислення зовнішніх впливів під дією власних релігійних інтуїцій і теорій. Що ж стосується методології, то її виникнення й формування не обов'язково прив'язане до певних філософій, постатей і вчень. Наприклад, Е. Гусерль розробив феноменологічну методологію, але остання існує й розвивається й поза концепцією австрійського мислителя.

Це ж стосується діалектики, герменевтики, а також методології інтуїтивізму, емпіризму, раціоналізму тощо. Тобто методологія може виникати під певним концептуальним впливом, а може виникати й досить самостійно. Вона може мати риси певної філософської системи, а може адаптуватися до ситуації та набутти оригінального звучання. Далеко ходити не потрібно. Християнська релігійна герменевтика із самого початку мала безліч відтінків і нюансів, аж поки не набула класичних наукових рис у творчості Ф. Шлейєрмахера, В. Дільтея й Г. Гадамера. Так само й феноменологія використовувалася із самого початку як здатність до інтуїтивного споглядання сутностей, але стала завершеною методологією лише в Е. Гусерля та його послідовників.

Виходячи з вищезазначеного, варто розмежовувати *концептуальний* і *методологічний* аспекти впливу на теологію. Вони не завжди збігаються. Так, концептуальний вплив на християнську теологію відбувався через засвоєння й переосмислення філософій платонізму, неоплатонізму, аристотелізму, стоїцизму, кантіанства, гегельянства, екзистенціалізму тощо. Він включав складний процес засвоєння та переосмислення комплексу ідей і вчень певної філософії, тоді як використання методологій раціоналізму, емпіризму, концептуалізму, інтуїтивізму, герменевтики, феноменології необов'язково супроводжувалося засвоєнням філософських концептів і доктрин. У межах одного концептуального впливу (неоплатонізму) могли співіснувати декілька методологій (раціоналізм, інтуїтивізм, феноменологія). При цьому одне й те саме християнське віровчення, єдине Одкровення навіть в одній церкві та в один період пояснювалося за допомогою різних методологічних підходів. Візьмомо для прикладу сучасну неопатристику, в якій можна впевнено віднайти такі концептуальні та методологічні впливи. У гносеології можна виявити інтелектуальних інтуїтивістів (Г. Флоровський, І. Бер), містичних інтуїтивістів (І. Попович) і містичних емпіриків (І. Брек, І. Романідіс); у вченні про буття – представників класичної (І. Попович) і « нової онтології » (Д. Станілоае). Ми можемо спостерігати виразні впливи на багатьох богословів філософських ідей і методів неоплатонізму (Юстин Попович), екзистенціалізму (В. Лоський, Х. Яннарас), персоналізму (Софроній Сахаров), феноменології (Дж. Манузакіс, Д. Станілоае, С. Хоружий, Х. Яннарас), герменевтики (Д. Станілоае, Ю. Чорноморець), філософії діалогу (Йоанн Зізіулас) і навіть концепцій постмодерністів (Дж. Манузакіс).

Усвідомлюючи кардинальне значення методології для формування теології, необхідно визнати, що *зміст теології* не можна редукувати до її *методології*. Один і той самий зміст можна викладати в різний спосіб. Історично так склалося, що християнська доктрина не прив'язується до одного типу філософії і методології. Ті чи інші філософії та їх методології можуть виступати тривалими способами організації релігійних ідей (августинізм, томізм, неоплатонізм), але все ж ні одна філософська методологія не може ідеально передати зміст і повноту релігійних ідей. Це зумовлене тим, що в суті своїй релігійне одкровення є сповіщенням нового життя, воно до кінця не раціоналізується та не може бути схематизованим. Завжди були, існують і будуть існувати обмеження і складності в осмисленні одкровення, і теологія веде постійний пошук більш адекватних способів його усвідомлення.

Загалом можна запропонувати декілька класифікацій методологій християнської теології. Одна з таких класифікацій: *неметафізичні, метафізичні та постметафізичні*. Наприклад, методології раннього християнства були неметафізичними або з української прощеною метафізикою (якщо взагалі можливо говорити про можливість створення релігійного вчення без метафізики). Класичними метафізичними методологіями патристики були теології Діонісія Ареопагіта, Максима Сповідника, Августина, а схоластики – Томи Аквіната, Оккама й ін. Постметафізичними є деякі сучасні теології, створені під впливом феноменології та герменевтики, – Х. Яннараса, Д. Харта, Дж. Манузакіса й ін. Можна запропонувати поділ методологій на *домодерні*,

модерні та постмодерні. Можна говорити про докласичні, класичні, некласичні й постнекласичні методології або дорефлексивні та рефлексивні методи. Залежно від обра-ної схематики виглядає аналіз філософських методологій й християнської теології та їх значення.

Результати статті можна узагальнити так: (1) Теологія й філософія мають внутрішній органічний зв'язок між філософією й теологією, що не виключає фактичної, предметної, функціональної, інституційної відмінності між ними. (2) Кожен організований дискурс має у своїй основі певну й, можливо, не одну методологію. (3) Застосування методологій стає можливим завдяки внутрішній раціональності релігійного одкровення, а разом із тим і Бога. (4) У методології варто розрізняти універсальні а) здатності людини до пізнання, б) сталі методи пізнання та с) теорії пізнання з властивими їм концептуалізованими методологіями. (5) У будь-якому теологічному дискурсі закладаються певні методологічні аспекти не обов'язково збігаються. (6) Не існує теологій, які б не використовували методології. (7) Методологія виникає разом із тим, як формується теологічний дискурс. (8) У теології може бути використана більшість філософських методологій за рідкими винятками. (9) Концептуальний і методологічний аспекти не обов'язково збігаються. (10) Ніяка методологія не може ідеально передати зміст релігійного одкровення, тому застосування методологій обмежене. (11) Методологія може виникати й використовуватися в теології під концептуальним впливом певної філософської системи, а може виникати й досить самостійно. (12) Існують декілька типів теологічних методологій, в основу яких закладаються різні принципи. Загалом у роботі висловлюється й доводиться твердження, що теологія має певну сукупність методів або розробляє відповідну методологію, що визначає форми, категорії, специфіку релігійного дискурсу. Аналіз теології передбачає вивчення її методологічної бази. Принаймні вивчення християнської теології без урахування її методологічної складової видається неможливим.

Література

1. Аверинцев С. Теология / С. Аверинцев // Новая философская энциклопедия : в 4 т. – М. : Мысль, 2010. – Т. 4. – 2010. – С. 32–33.
2. Адо П. Философия как способ жить. Беседы с Жанни Карлие и Арнольдом Дэвидсоном / П. Адо ; пер. с фр. В.А. Воробьева. – М., СПб. : Степной ветер ; ИД «Коло», 2005. – 288 с.
3. Баумейстер А. Буття і благо : [монографія] / А. Баумейстер. – Вінниця : Т.П. Барановська, 2014. – 417 с.
4. Бер И. Формирование христианского богословия: Путь к Никее / И. Бер, свящ. – Тверь : Герменевтика, 2006. – 240 с.
5. Гайслер Н. Энциклопедия христианской апологетики / Н. Гайслер. – СПб., 2004.
6. Дан Д. Единство и многообразие в Новом Завете. Исследование природы первоначального христианства / Дж. Дан. – М. : ББИ, 1997. – 526 с.
7. Кебуладзе В. Феноменология досвіду / В. Кебуладзе. – К. : Дух і літера, 2011. – 280 с.
8. Кимелев Ю. Философия религии: Систематический очерк / Ю. Кимелев. – М. : Nota Bene, 1998. – 424 с.
9. Ларше Ж.-К. Что такое богословие? / Ж.-К. Ларше // Вестник ПСТГУ I. Серия «Богословие. Философия». – 2012. – Вып. 3 (41). – С. 117–141.
10. Лонерган Б. Метод в теологии / Б. Лонерган. – М. : Институт философии, теологии и истории им. св. Фомы, 2010. – 400 с.
11. Лурье В. Византийская философия. Формативный период / В. Лурье. – СПб. : Аxioma, 2006. – 553 с.
12. Михайлов П.Б. Категории богословской мысли / П.Б. Михайлов. – М. : ПСТГУ, 2013. – 310 с.
13. Тіменик З. Особливості методологічних інновацій у сфері філософськореілігійних ідей: духовно-культурологічний контекст / З. Тіменик // Схід. – 2015. – № 4(136). – С. 79–84.
14. Чорноморець Ю. Візантійський неоплатонізм від Діонісія Ареопажита до Геннадія Схолярія / Ю. Чорноморець. – К. : Дух і літера, 2010. – 564 с.
15. Чорноморець Ю.П. Основні категорії патристичної метафізики / Ю. Чорноморець // Мультиверсум: філософський альманах : зб. наук. пр. – 2004. – Вип. 42. – С. 36–47.
16. Чорноморець Ю. Стаття з тезою про відсутність межі між філософією та теологією / Ю. Чорноморець.
17. Чорноморець Ю. Філософія як коментар: свобода мислення у затінку авторитетів (Методологія філософської теології Максима Сповідника) / Ю. Чорноморець // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки». – 2007. – № 791. – Вип. 33. – С. 131–139.
18. Харт Д. Красота бесконечного. Эстетика христианской истины / Д. Харт. – М. : ВВИ, 2010. – 672 с.
19. Хоружий С. Подвиг как органон. Организация и герменевтика опыта в исихастской традиции / С. Хоружий // К феноменологии аскезы. – М. : ИГЛ, 1998. – С. 187–350.
20. Хоружий С. Философия и теология / С. Хоружий // Православная аскеза – ключ к новому видению человека : сборник статей. – М. : Вэб-Центр «Омега», 2000.
21. Христокін Г. Культурні форми буття філософії: типологічний аспект / Г. Христокін // Схід. – 2015. – № 4(136). – С. 90–96.

Анотація

Христокін Г. В. Філософія як методологічна основа теології. – Стаття.

Між філософією й теологією немає принципової межі. Філософія й теологія постають як форми теоретичного знання, спрямовані на осмислення універсальних і фундаментальних засад світу, людини й пояснення підстав їх існування та пізнання. Теологія – це де-факто релігійно орієнтована філософія. У теології можуть бути використані фактично всі філософські методології. Історично так склалося, що християнська доктрина не прив'язується до одного типу філософій і методологій. Ті чи інші філософії та їх методології можуть виступати тривалими способами організації релігійних ідей (августинізм, томізм, неоплатонізм), але все ж ні одна філософська методологія не може ідеально передати зміст і повноту релігійних ідей. Методології раннього християнства були неметафізичними або з украй спрощеною метафізикою. Класичними метафізичними методологіями патристики були теології Діонісія Ареопажита, Максима Сповідника, Августина, схоластики – Томи Аквіната, Оккама й ін. Постметафізичними є деякі сучасні теології, створені під впливом феноменології та герменевтики.

Ключові слова: православна теологія, містика, релігійний досвід, грецька патристика.

Аннотация

Христокін Г. В. Философия как методологическая основа теологии. – Статья.

Между философией и теологией нет принципиальной границы. Философия и теология возникают как формы теоретического знания, направленные на осмысление универсальных и фундаментальных основ мира, человека и объяснение причин их существования и познания. Теология – это де-факто религиозно ориентированная философия. В теологии могут быть использованы практически все философские методологии. Исторически так сложилось, что христианская доктрина не привязывается к одному типу философий и методологий. Те или иные философии и их методологии могут выступать длительными способами организации религиозных идей (августинизм, томизм, неоплатонизм), но все же ни одна философская методология не может идеально передать содержание и полноту религиозных идей. Методологии раннего христианства были неметафизическими или с крайне упрощенной метафизикой. Классическими метафизическими методологиями патристики были теологии Дионисия Ареопажита, Максима Исповедника, Августина, схоластики – Фомы Аквината, Оккама и т. д. Постметафизическими являются некоторые современные теологии, созданные под влиянием феноменологии и герменевтики.

Ключевые слова: православная теология, мистика, религиозный опыт, греческая патристика.

Summary

***Khrystokin G. V. Philosophy as a methodological basis of theology.* – Article.**

Between philosophy and theology there is no fundamental limit. Philosophy and theology are seen as forms of theoretical knowledge aimed at understanding the universal and fundamental principles of the world, man and explain the reason for their existence and knowledge. Theology is de facto religiously oriented philosophy. In theology can be used by virtually all philosophical methodology. Historically, the Christian doctrine is not tied to one type of philosophies and methodologies. Those

or other philosophy and methodology can serve their long ways of religious ideas (Augustianism, Thomism, Neoplatonism) but still, no philosophical methodology can not perfectly convey the meaning and fullness of religious ideas. Methodology of early Christianity were non-metaphysical, or extremely simplified metaphysics. The classic metaphysical methodologies patristic theology were Dionysius the Areopagite, Maximus the Confessor, Augustine, scholasticism – Thomas Aquinas, Ockham, and others. Post-metaphysical are some modern theology, inspired by phenomenology and hermeneutics.

Key words: Orthodox theology, mysticism, religious experience, the Greek patristic.